

Könyvszemle

A tudománymetria Bibliája II.

Közel két éve jelent meg az Akadémiai Kiadó jóvoltából a *Scientometrics Guidebooks Series* monumentális első kötete két részben, amely a tudományos teljesítmény értékelésével foglalkozott. Ez az igen nehéz feladat a hazai szakmai köröket is foglalkoztatta annak idején, és az AKT kezdeményezésére a témakörben két tanulmány is született.

A korábbi recenzióban „*Praktikus Bibliának*” aposztrofált kötet minden tekintetben teljes képet adott az értékelés módszertanáról, valamint rendkívül sok fontos és hasznos információval szolgált mindazok számára, akik a téma iránt érdeklődnek. A könyv megjelenése kapcsán az a remény került kifejezésre, hogy az hozzá fog járulni a tudománymetria alkalmazása körüli hazai vita szakmai színvonalának növekedéséhez. Sajnos a várakozás nem teljesedett be, és a hazai szakmai közöiséget több esetben is izgalomba hozta bizonyos értékelések megszületése, valamint esetenként megjelenése a napi sajtóban. Ezekre az (a szó jó értelmében vett) „*amatőr*” értékelésekre az volt a jellemző, hogy a választott módszereket az elérni kívánt konklúzióhoz igazították, vonatkozzon az egyéni teljesítményekre vagy éppen intézményekére.

Egy egyéni értékeléseknek a H-indexre való alapozása különösen felborzolta a kedélyeket a kutatók között, bár korábban már ismertetésre kerültek ennek a módszernek az előnyei és hátránya. A legidézettebb hazai

kutatók rangsorolása például hosszas vitákat váltott ki egyes szakterületek között, különös tekintettel azokra, ahol több száz szerzős cikk a bevett gyakorlat, ennek megfelelően az idézettségi mutatók és a H-index is tükrözi ezt a sajátosságot. A legidézettebb hazai kutatók között így igen sok példa van olyan H-index értékekre, amelyek messze meghaladják például Richard Feynman Nobel-díjas fizikus teljesítményét. Ha ezt az értékelési módot kritikátlanul elfogadjuk, joggal kérdezhető, miért nem kaptak ezek a sikeres magyar kutatók is Nobel-díjat? Talán „*nyomják Krahácsot?*” – hogy népszerűen fogalmazzunk.

Az egyes intézmények összehasonlítható értékelésénél is igen érdekes eredmények adódhatnak, ha például az alapkutatással foglalkozó intézmények domináns mutatói közé bevesszük a szerződéses bevételek összegét, és ezek alapján tesszük fel kérdést, szükség van-e a „*gazdaságtalan*” alaputatásokra?

A sorozat most megjelent második kötete a tudományos folyóiratok értékelésével foglalkozik az impaktfaktor alapján. Az aktualitást tükrözi, hogy a kötet címében már megjelenik a *use and misuse* ellentétpár, ami arra utal, hogy ezen a területen is előfordul(hat) az értékelési módszerek tendenciózus megválasztása.

Ehhez a kötethez is Eugene Garfield írt előszót *Whither Journal and Impact Factors?* címmel. Garfield kemény szavakkal illeti a módszerekkel visszaélőket, és megjegyzi, hogy a látszólag objektív tudománymetriai módszertan sokkal könnyebben manipulálható,

mint a korábban sokat bírált szubjektív *peer review* rendszer! A pontosság kedvéért érdemes Garfield szavait szó szerint idézni: *Until an objective review of this literature occurs, individual editors will choose to rely on those studies which support their subjective opinions of the merits of any type of quantitative appraisal. Statistics are always fascinating but they can be used or abused to suit one's purposes.*

Let me remind the naysayers that the popularity of numerical assessments is related to the earlier negative experiences with the subjective peer review system. From long experience such evaluations are even more easily manipulated to suit various political agendas.

A kötet egy válogatást tartalmaz a főként a *Scientometrics* folyóiratban megjelent cikkekből, amelyek szerzői között örvendetes módon számos magyar kutató is szerepel. A kötetben szereplő cikkek a következő témák köré csoportosulnak: *Alapvető koncepciók és általános módszertani kérdések; Az impaktfaktor használata/meghatározása/javítása/kiterjesztése; Vítás kérdések*

Jelen beszámoló szűkre szabott terjedelme miatt itt csak néhány érdekességet említünk meg, főként a vitás kérdések közül.

G. Maier osztrák kutató *Impact Factors and Peer Judgement. The Case of Regional Science Journals* c. cikkében a regionális kutatások szakterületén vizsgálta a folyóiratok impaktfaktora és a tudományos közösség értékítélete közti korrelációt. A részletes vizsgálatok, amelyeket európai tudományos folyóiratokra végzett el, nem mutatnak pozitív korrelációt a kétfajta értékelés között, sőt esetenként jelentős negatív korreláció mérhető. Ennek megfelelően, legalábbis a vizsgált szakterület folyóiratainál, az impaktfaktor csak igen korlátozott mértékben használható a folyóiratok minőségének jellemzésére.

S. Hansson *Impact Factor As a Misleading Tool in Evaluating Medical Journals* című cikke az orvosi folyóiratok értékelésének problémáival foglalkozik. Jelenleg az a vélemény alakult ki, hogy csak a 2-nél nagyobb impaktfaktorú folyóiratokban megjelent cikkekre lehet megbízhatóan alapozni a szakmai tevékenység értékelését. Míg biokémiában és molekuláris biológiában számos magas impaktú folyóirat létezik, egyes speciális szakterületen, főleg a klinikai orvostudomány terén (ortopédia, traumatológia, geriátria, rehabilitáció) ilyenek nincsenek. Ez nem feltétlenül a szakmai színvonal alacsony voltát jelzi, csak a szakterület publikációs szokásait. Itt egy publikáció eredményeire való reagálás hosszabb időt vesz igénybe, mint más tudományterületeknél, ezért az impaktfaktor számításánál használt kétéves ablak miatt félrevezető eredmények adódnak.

G. Yu és L. Wang, *The Self-cited Rate of Scientific Journals and the Manipulation of Their Impact Factors* című tanulmányukban arra hívják fel a figyelmet, hogy a folyóiratok impaktjának számítását egyes esetekben befolyásolhatja a (folyóirat-) önidézetek – olyan idézetek, amelyek ugyanabban a folyóiratban megjelent cikkekre hivatkoznak – magas száma, és ez szélsőséges esetekben felhasználható az impaktfaktor manipulációjára.

A kötetben összegyűjtött cikkek alaposan körüljárják a vizsgált kérdéseket, ismét arra a konklúzióra vezetve, hogy a tudományometriai módszereket csak az tudja haszonnal alkalmazni, aki tisztában van azok elméleti alapjaival és az alkalmazás korlátaival. (*Braun Tibor ed.: The Impact Factor of Scientific and Scholarly Journals. Its Use and Misuse in Research Evaluation. Bp., Akadémiai Kiadó, 2007*)

Bencze Gyula

KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet